

Михайло Гузела

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права і процесу

НЕЗАКОННЕ ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

© Гузела М., 2018

Стаття присвячена проблемі розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон в процесі здійснення кримінального переслідування. На основі дослідження наукових позицій окремих вчених-процесуалістів з приводу особливостей розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон автор дійшов висновку, що незаконне переправлення осіб через державний кордон України є одним із факторів, що істотно впливають на зростання нелегальної міграції. З огляду на це, проведення розслідування організації незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництва такими діями чи сприяння вчиненню таких дій має певні особливості як з позиції тактичних можливостей проведення передбачених КПК України окремих слідчих (розшукових) дій чи залучення спеціальних знань, так і з позиції специфіки процесуальних джерел отримання доказової інформації в зазначеній категорії кримінальних проваджень в процесі здійснення кримінального переслідування.

Ключові слова: нелегальна міграція; кримінальне переслідування; досудове розслідування.

Михаил Гузела

НЕЗАКОННАЯ ПЕРЕПРАВКА ЛИЦ ЧЕРЕЗ ГОСУДАРСТВЕННУЮ ГРАНИЦУ УКРАИНЫ КАК ФАКТОР НЕЛЕГАЛЬНОЙ МИГРАЦИИ: ОСОБЕННОСТИ РАССЛЕДОВАНИЯ УГОЛОВНЫХ ПРОИЗВОДСТВ В ПРОЦЕССЕ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ

Статья посвящена проблеме расследования незаконной переправки лиц через государственную границу в процессе осуществления уголовного преследования. На основе исследования научных позиций отдельных ученых-процессуалистов по поводу особенностей расследования незаконной переправки лиц через государственную границу автор пришел к выводу, что незаконная переправка лиц через государственную границу Украины является одним из факторов, существенно влияющих на рост нелегальной миграции. Учитывая это, проведения расследования организации незаконной переправки лиц через государственную границу Украины, руководства такими действиями или содействие совершению таких действий имеет определенные особенности как с позиции тактических возможностей проведения предусмотренных

УПК Украины отдельных следственных (розыскных) действий или привлечения специальных знаний, так и с позиции специфики процессуальных источников получения доказательственной информации в указанной категории уголовных производств в процессе осуществления уголовного преследования.

Ключевые слова: нелегальная миграция; уголовное преследование; досудебное расследование.

Mykhailo Huzela

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Criminal Law and Procedure
Ph. D., Assoc. Prof.

IMMEDIATE CONNECTION OF PERSONS BY THE STATE BORDER OF UKRAINE AS A FACTOR OF NON-LEGAL MIGRATION: PECULIARITIES OF INVESTIGATING CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE PROCESS OF IMPLEMENTATION OF CRIMINAL TRANSFER

The article is devoted to the issue of investigating the illegal transfer of persons across the state border in the course of criminal prosecution. Based on the research of the scientific positions of certain scholars-processualists on the peculiarities of investigating the illegal transfer of persons across the state border, the author concluded that the illegal transfer of persons across the state border of Ukraine is one of the factors that significantly affect the growth of illegal migration. In this regard, conducting an investigation into the organization of the illegal transfer of persons across the state border of Ukraine, the management of such actions or the facilitation of such actions has certain features, both from the standpoint of the tactical capabilities of conducting certain investigative (search) actions or involvement of special knowledge provided by the CPC of Ukraine, and with the position of the specifics of the procedural sources for obtaining evidence in the category of criminal proceedings in the course of criminal prosecution.

Key words: illegal migration; criminal prosecution; pre-trial investigation.

Постановка проблеми. Враховуючи той факт, що України має вигідне транзитне розташування та недосконалість законодавчої бази, наша держава стає надзвичайно зручною державою для нелегальної міграції, пов'язаної з незаконним переміщенням осіб через державний кордон поза пунктами пропуску ДПС України або ж поза прикордонним та митним контролем. Нерідко така нелегальна міграція безпосередньо пов'язана з організованою злочинністю, яка проявляється в таких формах, як торгівля людьми, наркобізнес тощо. Тому, держава з метою ефективної протидії такого роду злочинній діяльності змушені розробляти особливі специфічні способи та методи виявлення кримінальних правопорушень та проведення досудового розслідування всіх кримінально караних видів нелегальної міграції, зокрема, такого кримінального правопорушення як незаконне переправлення осіб через державний кордон України.

Аналіз дослідження проблеми. Вагомий внесок у дослідження проблеми особливостей досудового розслідування кримінально караних видів незаконної міграції внесла ціла низка науковців, зокрема В. С. Зеленецький, А. І. Бастрикін, О. В. Андрушко, А. С. Сазоненко, О. І. Онисько, Ю. І. Літвін, Ю. А. Галімов, А. І. Мозоль, Т. А. Юрченко та ін.

Мета статті полягає у визначенні особливостей кримінального переслідування та особливостей проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), а також

інших процесуальних дій під час провадження досудового розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

Виклад основного матеріалу. Україна, враховуючи її вигідне територіальне та геополітичне положення, за весь період свого існування отримала певну привабливість у міграційному плані. Однак, замість позитивних моментів міграції (прибуття в державу висококваліфікованих спеціалістів, прибуття некваліфікованої дешевої робочої сили) Україна отримала роль транзитної держави для мігрантів (в т. ч. для мігрантів нелегальних), які за будь-яку ціну намагаються потрапити до розвинутих країн Європейського Союзу.

Нелегальна міграція з року в рік набуває тенденції до істотного її збільшення. Такий вид міграції все частіше проявляється у своїх найпроблемніших формах, пов'язаних із вчиненням кримінальних правопорушень. У прийнятій на 51-й сесії Генеральної Асамблеї ООН Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності (грудень 2000-го року) зазначено, що нелегальна міграція безпосередньо пов'язана з організованою злочинністю, яка проявляється в таких формах як: торгівля людьми, наркобізнес, незаконне переправлення через державний кордон тощо [1; 4, с. 178].

І дійсно, беручи до уваги вигідне розташування та недосконалість законодавчої бази, Україна стає надзвичайно зручною державою для нелегальної міграції, пов'язаної з незаконним переміщенням осіб через державний кордон поза пунктами пропуску ДПС України або ж поза прикордонним та митним контролем. Згідно з даними Інтерполу, нелегальна міграція проявляється в переміщенні на територію держави громадян іншої держави всупереч установленим правилам і вимогам і, як правило є ланкою на шляху вчинення інших видів кримінальних правопорушень (зокрема, торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини). Як правило, для незаконного переміщення нелегальних мігрантів через державний кордон зацікавлені особи використовують, насамперед, корумповані зв'язки з державними службовцями правоохоронних органів, прикордонних та міграційних служб, а також допомогу місцевого населення прикордонних районів тощо [5, с. 78].

Характеризуючи особливості розслідування незаконного переміщення осіб через державний кордон України, звичайно, слід звернути увагу на встановлення можливого зв'язку такого переміщення з іншими тяжкими суспільно-небезпечними діяннями транснаціонального характеру, такими, наприклад, як торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини (стаття 149 КК України). У цьому випадку незаконне переміщення осіб через державний кордон є тільки ланкою у вчиненні такого кримінального правопорушення, а тому повністю охоплюється його складом. Тому, ми звернемо увагу на особливості розслідування незаконного переміщення нелегальних мігрантів через державний кордон як окреме кримінальне правопорушення (ст. 332 КК України). У цьому випадку варто зазначити, що складом кримінального правопорушення у вигляді незаконного переправлення осіб через державний кордон України охоплюється наявність двох категорій суб'єктів. Одна категорія суб'єктів – це особи, які здійснюють дії, що суперечать чинному законодавству, спрямовані на переміщення нелегальних мігрантів через державний кордон або поза пунктами пропуску ДПС України, або ж поза прикордонним та митним контролем. Інша ж категорія – це безпосередньо особи (нелегальні мігранти), які перетинають державний кордон з порушенням чинного законодавства[2]. Слід зазначити, що особи, які є нелегальними мігрантами, у випадку виявлення кримінального правопорушення, передбачено статтею 332 КК України, кримінальній відповідальності за цієї статтею не підлягають, а виступають як свідки, інколи, потерпілі.

До основних способів збору доказової інформації у проведенні досудового розслідування переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон України (зокрема, з метою встановлення організації та керівництва таким переправленням, сприяння та надання засобів для усунення перешкод в процесі такого переправлення тощо) належить проведення передбачених в чинному КПК України невідкладних та інших слідчих (розшукових) дій. Зокрема, ми поділяємо позицію, що до слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час розслідування незаконного

переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон України, слід зарахувати, насамперед, огляд місця події як невідкладну слідчу (розшукову дію), всі види допитів, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання тощо [6, с. 260]. Крім цього, залежно від конкретної слідчої ситуації можна залучати експерта та проводити окремі види експертиз.

Стосовно особливостей проведення огляду місця події, як невідкладної та першочергової слідчої (розшукової) дії то тут слід брати до уваги, що така слідча дія може проводитися як безпосередньо в пункті пропуску через державний кордон (з метою виявлення місця сховку нелегального мігранта, локалізації слідів рук, ніг, взуття із метою подальшого розшуку та ідентифікації осіб, причетних до незаконного переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон), так і на окремих ділянках державного кордону (виявлення слідів на контрольно-слідовій смузі, огляд і дослідження інженерно-технічних засобів охорони кордону з метою подальшої ідентифікації осіб, причетних до незаконного переправлення нелегальних мігрантів). Слід зазначити, що на початкових етапах розслідування в обох зазначених вище випадках велике значення має отримання інформації від посадових осіб ДПС України, які безпосередньо здійснювали службовий огляд місця порушення державного кордону [6, с. 261].

Стосовно особливостей проведення допиту слід наголосити, що в переважній більшості випадків допиту нелегальних мігрантів має місце протидія розслідуванню, оскільки вони могли бути проінструктовані на випадок затримання правоохоронними органами або й могли отримати прямі погрози. Тому, проводячи допит, слідчий повинен максимально встановити психологічний контакт та застосувати такі тактичні прийоми: переконання, використання позитивної інформації про особу, максимальна деталізація фактів що повідомляються допитуваним.[6, с. 263] Важливе місце також займає систематичне під час проведення розслідування проведення допиту двох і більше осіб, які вже були допитані раніше.

Нарівні з проведенням допитів важливе місце займає така слідча дія, як пред'явлення для впізнання. При цьому особливостями проведення цієї слідчої дії є те, що до неї залучаються перекладач, а для впізнання надаються: фотокартки, предмети, ділянки місцевості чи будівлі, а також окремі особи. Під час проведення впізнання осіб (якими, зазвичай, є переправники через кордон) з метою гарантування безпеки свідку (яким є нелегальний мігрант) зазначену слідчу дію слід проводити поза візуальним спостереженням особи впізнаваного.[6, с. 264; 7, с. 301].

Враховуючи ту обставину, що слідчий експеримент є слідчою розшуковою дією, яка спрямована на перевірку вже отриманої доказової інформації, то його доцільно проводити вже після проведення огляду місця події, допитів, пред'явлення для впізнання [3]. Вважаємо за обов'язкове правило під час проведенням слідчого експерименту застосування науково-технічних засобів фіксації.

Ми поділяємо позицію про необхідність залучення до розслідування незаконного переміщення нелегальних мігрантів через державний кордон певних видів спеціальних знань та, відповідно, проведення окремих видів експертиз. Зокрема, найдоцільнішими у розслідуванні зазначеної категорії кримінальних проваджень є залучення експертів та проведення: трасологічної експертизи (експертиза слідів рук людини, експертиза слідів ніг людини, експертиза взуття, експертиза слідів транспортних засобів), технічної експертизи документів [6, с. 25; 8, с. 14–16].

Отже, одним із факторів, що істотно впливають на зростання нелегальної міграції є незаконне переправлення осіб через державний кордон України. Проведення розслідування організації незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництва такими діями чи сприяння вчиненню таких дій має певні особливості і з позиції тактичних можливостей проведення передбачених КПК України окремих слідчих (розшукових) дій чи залучення спеціальних знань, і з позиції специфіки процесуальних джерел отримання доказової інформації в зазначеній категорії кримінальних проваджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята на 51-й сесії Генеральної Асамблеї ООН. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789. 2. Кримінальний

кодекс України. К., 2018. 3. Кримінальний процесуальний кодекс України. К., 2018. 4. Кресіна І., Стойко О. Нелегальна міграція: проблеми протидії та правового регулювання. *Політичний менеджмент*. 2009. № 3. С. 176–180. 5. Сисюк Л. П. Проблеми нелегальної міграції в Україні та в світі / Л. П. Сисюк, Л. О. Гилюк. *X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Strategiczne pytania światowej nauki, 2014»*. Przemysł, 07–15 lutego 2014 roku. С. 78–82. 6. Капітанчук Л. Ю., Сорока А. З. Особливості організації і тактики слідчих дій у ході розслідування незаконного переправлення через державний кордон України. *Право і суспільство*, 2012. № 2. С. 260–266. 7. Сорока А. З. Особливості проведення пред'явлення для впізнання за участю іноземних громадян. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали пост. діюч. наук.-практ. семінару*. Х., 2009. С. 301. 8. Стрілець Г. О. Формування судово-експертних установ у системі Державної прикордонної служби України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. № 1. С. 14–16.

REFERENCES

1. *Konwencija proty transnacionalnoyi organizovanoyi zlochynnosti, pryjnyata na 51-j sesiyi Generalnoyi Asambleyi OON*[The Convention against Transnational Organized Crime, adopted at the 51st session of the UN General Assembly]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789. 2. *Kryminalnyj kodeks Ukrainy*[Criminal codex of Ukraine]. К., 2018. 3. *Kryminalnyj procesualnyj kodeks Ukrainy*[Criminal Procedural Code of Ukraine]. К., 2018. 4. Kresina I., Stojko O. *Nelegalna migraciya: problemy` proty`dii ta pravovogo reguluvannya*[Illegal Migration: Problems of Counteraction and Legal Regulation]. *Politychnyj menedzhment*. No. 3. 2009. No. 3. P.176–180. 5. Sysyuk L.P. *Problemy` nelegalnoyi migraciyi v Ukraini ta v sviti* [Problems of illegal migration in Ukraine and in the world] / L. P. Sysyuk, L. O. Gylyuk. *X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Strategiczne pytania światowej nauki -2014»*. Przemysł, 07–15 lutego 2014 roku. P. 78–82. 6. Kapitanchuk L. Yu., Soroka A. Z. *Osoblyvosti organizaciyi i taktyky slidchyx dij u xodi rozsliduvannya nezakonnogo perepravlennya cherez derzhavny`j kordon Ukrainy*[Features of the organization and tactics of investigative actions during the investigation of illegal transshipment through the state border of Ukraine]. *Pravo i suspilstvo*. 2012. No. 2. P. 260–266. 7. Soroka A. Z. *Osobly`vosti provedennya pred`yavlennya dlya vpiznannya za uchastyu inozemny`x gromadyan* [Features of presentation for identification with the participation of foreign citizens]. *Dosudove rozsliduvannya: aktual`ni problemy` ta shlyaxy` yix vy`rishennya: Materialy` post. diyuch. nauk.-prakt. seminaru*. X. 2009. P. 301. 8. Strilecz` G. O. *Formuvannya sudovo-ekspertny`x ustanov u systemi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby` Ukrainy* [Formation of forensic institutions in the system of the State Border Guard Service of Ukraine]. *Pivdenoukrayins`ky`j pravny`chy`j chasopy`s*. 2008. No. 1. P. 14–16.

Дата надходження:08.06.2018 р.